

BESLUT

2018-12-10

Dnr: 18/00185

SAKEN

Rapport, SVT1, 2018-01-10, kl. 19.30, inslag om eventuell skadlig inverkan av värktabletter under graviditeten; fråga om opartiskhet och saklighet

BESLUT

Inslaget frias. Det strider inte mot kraven på opartiskhet och saklighet.

INSLAGET

I löpet sa programledaren följande. ”Och vanliga värktabletter under graviditeten kan skada flickors språkutveckling.” Inslaget påannonserades sedan av programledaren på följande sätt.

Vanliga värktabletter som Alvedon och Panodil kan ge försämrad språkutveckling hos flickor, om deras mammor tagit tabletterna under graviditeten. Det här visar forskning från Karlstads universitet.

I inslaget sades följande.

(Reporter) – Det är i en studie som omfattar över 900 barn som den aktiva substansen paracetamol pekas ut som en möjlig orsak till störningar i flickors språkutveckling. Halterna av paracetamol hos de blivande mödrarna mättes under graviditeten, mödrarna intervjuades om sin paracetamolanvändning och barnens språkutveckling mättes när de nått två och ett halvt års ålder. (Forskare) – Vi ser sambandet för flickor. Och en teori här som kommer från de experimentella studierna i djurmodeller framför allt. Där finns en hypotes om att det handlar om hormonella förändringar. Att paracetamol har anti-androgena egenskaper. Och alltså förändrar balansen mellan testosteron och östrogen under viktiga skeden under graviditeten. (Reporter) – Studien visar att runt 60 procent av de gravida kvinnorna använde värktabletter innehållande paracetamol under graviditeten. Och bland dem ökade risken för att deras barn skulle drabbas av språkstörningar i takt med intaget av värktabletter. (Forskare) – Man kanske ska fundera när man tänker att ta ett piller. Behöver jag det här verkligen? Och sen på en mer samhällelig nivå så tror jag att vi nu har så pass mycket evidens så att vi måste ta den här frågan och börja diskutera den mer ur ett vetenskapligt perspektiv, därför att hittills har resonemanget varit att det här är ofarligt.

ANMÄLAN

Tre personer, som skickat in en gemensam anmälan, är kritiska till inslaget och hur Sveriges Television (SVT) tog upp frågan om sambandet mellan kvinnors användning av värktabletter under graviditeten och en ökad risk för försenad språkutveckling hos deras döttrar. Anmälarnas ingående kritik sammanfattas nedan.

Sambandet mellan paracetamolanvändning och språkförsening är klart kontroversiellt då det riskerar att skrämja upp många kvinnor som är gravida eller ge oönskade negativa effekter för kvinnor som har fått barn med konstaterad språkförsening. Läkemedelsverket är den myndighet som har tillsyn över att de läkemedel som används i Sverige är säkra och de har också givit ut rekommendationer när det gäller paracetamolanvändning under graviditeten. En opartisk behandling av ämnet skulle ha kunnat genomföras om exempelvis en representant för Läkemedelsverket och helst även en oberoende epidemiolog fått granska och diskutera fynden samt genom att studiens begränsningar, och den stora försiktighet med vilken resultatet bör tolkas, hade lyfts fram. Forskarna som gjort studien lyfter själva fram att studien har begränsad statistisk styrka. Att studiens resultat ska tolkas med mycket stor försiktighet till dess den har kunnat replikeras i andra studier är till och med forskarnas slutsats och att en alternativ förklaring till de samband som möjligen föreligger skulle kunna vara att det finns störandevariabler. Dessa oerhört viktiga aspekter framgick inte.

Forskaren som uttalade sig i inslaget fick även möjligheter att spekulera kring hormonförändringar som överhuvudtaget inte undersökts i den aktuella studien. Dessutom fick han utrymme att påstå att det inte finns någon diskussion om frågan ur ett vetenskapligt perspektiv när exempelvis Läkemedelsverket visar motsatsen.

Vidare har den aktuella studien flera metodologiska brister, bland annat:

- Mycket få flickor som uppvisade språkförsening ingick.
- Urvalet till olika grupper var oklart och ofullständigt beskrivet i artikeln.
- De statistiska beräkningarna har brister. Bland annat visar den statistiska modellen där både flickor och pojkar ingick inte några samband mellan språkförsening och paracetamolanvändning, trots att kön var med som variabel. Anmälarna undrar varför man då går vidare med en könsuppdelad analys. Vidare har resultaten dålig precision och kan bero på slumpen. I vissa fall kan det bero på att endast några få mödrar, varav några med extremvärden, ingick i grupper, vilket ger ett snedvridet resultat. Det finns även en risk som innebär att om urvalet till grupperna med språkförsening översamplats och urvalet till grupperna utan språkförsening undersamplats så kan hela denna analys (och därmed också slutsatsen) vad gäller paracetamols effekter vara felaktig.

I inslaget framgick att 60 procent av de gravida kvinnorna använt paracetamol under graviditeten, men det utelämnades att endast 4,1 procent av flickorna uppvisade någon språkförsening enligt studien. Denna utelämnade uppgift om hur få flickor som uppvisade språkförsening kan leda till obefogad oro hos gravida kvinnor.

Vidare påstod reportern i inslaget att det ingår 900 barn i studien när beskrivningen av undersökningsgruppen i Tabell 1 i studien redovisar 754 barn.

Slutligen använde reportern i inslaget ordet ”språkstörningar” i stället för ”språkförsening”, vilket var det som studien faktiskt undersökte. En språkstörning är en medicinsk diagnos, vilken innebär varaktiga språkliga svårigheter, i jämförelse med barn som har typisk språkutveckling, som har en negativ och långvarig påverkan på funktion och delaktighet i det dagliga livet för barnet. Denna förvirring mellan begreppen ”språkstörning” och ”språkförsening” är olycklig, och riskerar att ytterligare öka oron hos såväl gravida kvinnor som mödrar till barn som har språkstörning.

PROGRAMFÖRETAGETS YTTRANDE

SVT anser att inslaget överensstämmer med kravet på opartiskhet och saklighet och anför i huvudsak följande.

Att rapportera om forskning är en självklar del i SVT:s nyhetsverksamhet. Det finns ett stort allmänintresse för nya rön. Att rapportera om en enskild studie utgör en del i denna rapportering och i att stimulera till debatt utifrån nya rön. Det innebär dock inte att hela den samlade kunskapsbilden måste redovisas vid varje enskilt tillfälle.

I inslaget fanns en tydlig reservation avseende slutsatserna i den aktuella studien. Reportern sa att ”den aktiva substansen paracetamol pekas ut som en möjlig orsak till störningar i flickors språkutveckling”. Det angavs alltså inte på något vis att det skulle vara klarlagt att paracetamol gav de påstådda störningarna, utan i stället att det inte med säkerhet var klarlagt att paracetamol gav de eventuella effekterna.

I intervjun med forskaren framkom att resonemanget om hur paracetamol skulle kunna påverka flickors utveckling var en hypotes och lades inte fram som fakta.

Anmälarna anser att studien var belastad med metodologiska brister, vilket även forskarna som gjort studien påpekade. Detta hade mycket väl kunnat vara föremål för en fortsatt journalistisk rapportering. Nu kontaktades inte redaktionen av anmälarna, samtidigt som formuleringarna i inslaget inte slog fast att användning av paracetamol under graviditet var skadlig. SVT kan inte heller se att inslaget gav uttryck för att det inte alls fanns någon vetenskaplig diskussion

i ämnet. I inslaget sa forskaren att han ansåg att frågan borde diskuteras mer. Den artikel som anmälarna refererar till är en artikel från juli 2014. I artikeln framkommer även att Läkemedelsverket inte regelmässigt uppdaterar sina nyhetstexter även om ny kunskap tillkommit. Sedan 2014 har nyhetsrapporteringen uppmärksammat en hel del ny forskning på området.

Läkemedelsverket som hälsoorgan i andra länder rekommenderar dock försiktighet vid intag av paracetamol i samband med graviditet. SVT anser inte att ny forskning, speciellt så som den rapporterades i inslaget, nödvändigtvis kräver att de gamla rönen eller de officiella rekommendationerna samtidigt måste publiceras.

Som framgår av studien var uppgiften om att runt 60 procent av de kvinnor som deltog i studien använde paracetamol korrekt. Den var även relevant utifrån att det var i den gruppen som studien visade på en eventuell möjlig förhöjd risk för språkstörningar. Att uppgiften om hur stor andel av de undersökta flickorna som uppvisade språkförseningar inte nämndes var, enligt SVT, inte av avgörande betydelse eftersom inslaget inte på något vis slog fast att intag av paracetamol under graviditeten orsakade språkstörningar.

Som framgick av inslaget ingick ”över 900 barn” i studien. Det var en avrundning av 905, det antal som omfattades av studien vilket framgår av metodbeskrivningen. I artikelns diskussion framgår följande (i fri översättning):

”Felklassificering är ett problem som vi bara delvis adresserat genom att använda två metoder för exponeringsbedömning. Vi känner till en tidigare studie (där mängden APAP i urinen visavi tiden till graviditet undersöktes) där APAP i urinen använts för att mäta exponering i en etiologisk studie [33]. Den studien undersökte inte självrapporterad exponering. Eftersom vi fann ett samband mellan APAP i urinen och självrapporterad APAP, är det troligt att båda metoderna underskattar graden av exponering. Biomarkörer i urin visar nyligen skedd (36–48 h) exponering [19], medan självrapportering kan leda fel p.g.a. minnesvariationer, eftersom mammor ombads rapportera om exponering ända från graviditetens början. Minnesvariationer är huvudskälet till att vi presenterar våra primära analyser av 754 kvinnor som kallades att delta vecka 8–13 (minnesperiod längre än 8–13 veckor) istället för av de 905 kvinnor som kallades att delta när som helst under graviditeten (vilkas minnesperiod sträckte sig från 4 till 19 veckor), och vars data presenteras i S tabell 1. APAP-LD-sambandet var faktiskt svagare (men fortfarande påtagligt) i den senare gruppen.”

Enligt en av de forskare som gjort rapporten, som SVT varit i kontakt med för att ytterligare kontrollera uppgifterna i samband med yttrandet, utgjorde data från de 905 kvinnorna det samlade faktaunderlaget i studien. Ur den gruppen smalnades studien av till en grupp om 754 kvinnor där de primära analyserna gjordes. Märk väl att det handlade om de primära analyserna och inte om det sammantagna underlaget för studien. Detta framgår också av artikelns diskussion. SVT anser att beskrivningen i inslaget således ryms inom kravet på saklighet. SVT kan se att formuleringen i summeringen ”Abstract” på första sidan kan leda till att man kan uppfatta att studien endast omfattade 754

kvinnor. SVT kan dock konstatera, efter källkontrollen med forskaren, att de sammanfattande formuleringar som finns i inslaget stämmer överens med uppgifterna i studien.

I inslag och påannons användes genomgående ordet *språkutveckling*. Ordet *språkstörning* som anmälarna framhåller är en medicinsk diagnos, användes vid ett enstaka tillfälle i inslaget och då inte i den bemärkelsen som anmälarna framhåller. Den gång ordet sades i inslaget, användes det som ett uttryck i dagligt tal för att beskriva problem med språket i en vidare mening. SVT kan inte heller se att studien skulle vara ett resultat av en enskild forskares arbete så som anmälaren skriver. Studien har utförts av en forskargrupp bestående av sju forskare vid fyra olika lärosäten i Sverige, USA och Tyskland.

AKTUELL BESTÄMMELSE

SVT ska utöva sändningsrätten opartiskt och sakligt samt med beaktande av att en vidsträckt yttrande- och informationsfrihet ska råda i televisionen (13 § i sändningstillståndet).

Kravet på saklighet innebär främst att uppgifter som är av betydelse för framställningen ska vara korrekta och att framställningen inte får vara vilseledande, till exempel genom att väsentliga uppgifter utelämnas.

SVT ska före sändning av program så noggrant som omständigheterna medger kontrollera sakuppgifter i programmet (13 § andra stycket).

GRANSKNINGSNÄMNDENS BEDÖMNING

Det måste vara möjligt för SVT att sända inslag som presenterar nya studier och forskningsrön, utan att någon som ifrågasätter dessa rön samtidigt får komma till tals. Nämnden anser att inslaget innehöll tillräckligt med reservationer vad gäller det samband mellan paracetamol och flickors språkförseningar som studien uppgavs peka på.

Mot bakgrund av SVT:s yttrande kan nämnden inte finna annat än att forskningsresultaten har återgetts på ett korrekt sätt i inslaget. Att inslaget inte innehöll någon närmare redovisning av hur forskarna kommit fram till sina slutsatser innebär inte att inslaget strider mot kravet på saklighet i SVT:s sändningstillstånd.

Vad anmälarna i övrigt anfört medför inte heller att inslaget strider mot kraven på opartiskhet och saklighet.

Detta beslut har fattats av Malin Bonthron, Ulrika Hansson, Clas Barkman, Bo-Erik Gyberg, och Kristina Åberg och efter föredragning av Karin Lundin.

På granskningsnämndens vägnar

Malin Bonthron

Karin Lundin

Originalhandlingen med namnunderskrifter förvaras hos myndigheten.